

Designing the model of Fourth-generation University to Improve Education and Research Quality in Higher Education

Mina Ahmadian Chashemi: Ph.D. Student in Educational Management, Sari Branch-Islamic Azad University, Sari, Iran.

Kiomars NiazAzari*: Faculty Member, Department of Educational Management, Sari Branch-Islamic Azad University, Sari, Iran.

Mohammad Salehi: Faculty member, Department of Educational Management, Sari Branch-Islamic Azad University, Sari, Iran.

Abstract: Fourth generation universities, while examining current and future physical trends and identifying the strengths and weaknesses, have led the university in a direction where the university can achieve its proper position in the global arena. This study aimed to model the role of transcendental university (fourth generation university) in order to improve the quality of education and research in higher education. Hence, the research design was qualitative with grounded theory. Using the "rich information" sampling method, in-depth interviews were conducted with 15 professors with more than 20 years of experience in educational management and educational sciences realms in higher education centers of Mazandaran province. Next, the results showed that the model of transcendental university (fourth generation university) in order to improve the quality of education and research had 15 dimensions in terms of causal conditions (1. Scientific-social responsibility, 2. Environmental dynamics, 3. Organizational mission), contextual conditions (4. Organizational structure and values, 5. Facilities and equipment, 6. Motivation), Intervention conditions (7. Communication with industry, 8. Organization of educational content, 9. Empowerment of libraries), Strategy (10. Total quality management, 11. Development of disciplines and mutual cooperation, 12. Faculty participation in decision making, 13. Interaction and teamwork) and Outcome (14. Educational quality and 15. Research quality). Considering the cultural mission of universities in preparing students to face the realities of society and the need for endogenousness and development of interactive relations with the economic, political, cultural and social system, therefore, the movement of higher education towards fourth generation universities in the direction of improving the quality of research and education seems to be very important and necessary.

Keywords: 4th generation university, educational and research quality, higher education.

***Corresponding author:** Faculty Member, Department of Educational Management, Sari Branch-Islamic Azad University, Sari, Iran.

Email: K.niazazari@gmail.com

مقدمه

و به رسالت اجتماعی و جامعه پذیری دانشگاه برای تربیت شهروند خوب، تأکید می‌کند. احیا و ارتقای رسالت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌های ایران به سبب اقتباس این دانشگاه‌ها از الگوهای غرب و ضرورت درون‌زایی و توسعه ارتباطات تعاملی با نظام اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مسئله‌ای حیاتی است. براین اساس، فلسفه دانشگاه‌های نسل چهارم پژوهش و آموزش دو رسالت کلیدی و غیر قابل‌تردید هستند (مهدی و شفیعی 1396).

با مطالعه سیر توسعه دانشگاه‌ها می‌توان «دانشگاه نسل چهارم» را به مثابه اسم مناسب برای دانشگاه‌های آینده معرفی کرد. دانشگاهی که ویژگی‌های نسل‌های قبلی را به نحو بهتری در خود دارد، اما اهداف والا و متعالی‌تری را دنبال می‌کند (پورعزت، فتحی و قاسمی 1395). دانشگاه‌های نسل چهارم، دانشگاه‌هایی اخلاق‌مدار و ارزش‌گرا بوده و به توسعه کرامت‌های انسانی پای‌بندند (خرنی 1392). حساسیت امر آموزش و پژوهش و توجه به فرایندهای آموزشی در دانشگاه‌ها، بهبود کیفیت آموزشی و پژوهشی و در نهایت بهبود کارایی و اثربخشی نظام آموزشی کشور را به دنبال خواهد داشت (نظری شادکام و همکاران 1394). با توجه به عصر فرایپچیده همگام با افزایش رقابت، پیچیدگی و جهانی شدن پویایی، ظهور نسل چهارم دانشگاه پاسخی است به طیف وسیعی از نیازهای متنوع آموزش و پژوهش (واعظی و قورچیان 1395). نکته اینجاست که به دلیل عقب ماندگی فعلی و آمادگی تغییر پارادایمیک، می‌بایست در مورد سیاستگذاری در رابطه با نحوه ورود دانشگاه‌ها به این بحث و مدل پیاده‌سازی مفهوم دانشگاه نسل چهارم در کشور فکر کرد. آثار مخرب ورود بدون برنامه دانشگاه‌ها به این بحث، می‌تواند از آثار عدم توجه به این فاصله‌ها کمتر نباشد. به عبارت بهتر می‌توان گفت دانشگاه‌های کشور دچار دوگانگی شده-

دانشگاه که دارای حوزه اثرگذاری بسیار وسیعی در دیگر نهادها و بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه است. دانشگاه در همه جوامع از یک طرف با تربیت تخصصی افراد، مدیران و رهبران جامعه را در همه بخش‌ها آماده کرده و از طرف دیگر با رشد توانایی‌ها، نبوغ و پتانسیل فکری انسان، سبب توسعه مرزهای دانش بشری می‌گردد. مضافاً اینکه با تحلیل چالش‌های مختلف و مسائل مبتلا به انسان، نه تنها به حل مسائل و اصلاح نارسایی‌ها می‌پردازد، بلکه به دلیل تقویت نیروی اکتشاف و نوآوری، خلاقیت و ابداع گسترش روحیه‌ای انتقادی در میان تحصیل‌کردگان، امکان ترقی و بهبود تمامی ابزارهای زندگی رافراهم می‌سازد. به همین دلیل است که در حال حاضر بحث ظهور دانشگاه‌های نسل چهارم مطرح است. این گونه دانشگاه‌ها جدا از وظایف سه نسل گذشته که دانشگاه‌های نسل اول عموماً آموزشی و مبتنی بر فعالیت‌های تعلیمی بوده‌اند. دانشگاه نسل دوم که عموماً پژوهشی و مبتنی بر فعالیت‌های پژوهشی بوده و دانشگاه نسل سوم نیز عموماً کار آفرین هستند و مبتنی بر کارآفرینی و حل مسائل جامعه با رویکرد علمی و سامان‌مند و در مرادده با محیط پیرامون فعالیت می‌کند، مأموریت دارند تا در شکل دهی جامعه خود نقش ایفا کنند. در نتیجه می‌توان گفت دانشگاه نسل چهارم باید ضمن بررسی روندهای جاری و آتی جسمانی و تشخیص نقاط قوت و ضعف، دانشگاه را به سمت و سویی رهنمون کند که بتواند جایگاه مناسب خود را در عرصه جهانی به دست آورد (مهدی 1394). دانشگاه‌های مدرن امروزی تنها محل آموزش، تولید علم و فناوری یک سازمان مادی نیستند (مهدی و شفیعی 1396). امروزه رسالت فرهنگی دانشگاه‌ها در آماده‌سازی دانشجویان برای رویارویی با واقعیت‌های جامعه، اهمیت زیادی پیدا کرده

مرتبه خودشان از طریق پژوهش است. دانشگاه‌های کشورمان در انجام رسالت‌ها و وظایف خود همواره با مسائل و مشکلاتی دست به گریبان بوده و هستند که تداوم آن چالش‌ها و نارسایی‌ها، کاهش منزلت آموزشی و پژوهشی این نظام مهم را در پی داشته، چنانچه مقالات حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی چاپ شده، باهم جمع شود، سهم بسیار ناچیز کشور را در حوزه علوم انسانی در فراوری علم و دانش بشری نشان داده که به نوعی مأیوس کننده است.

از نظر کیفیت آموزش و یادگیری و قدرت خلاقیت دانشجویان نیز با تأملی بر وضعیت علمی دانشجویان در دانشگاه‌ها و انگیزه ضعیف آنان در انجام رسالت‌های علمی خود که هم متأثر از عوامل درون سیستمی و هم عوامل برون سیستمی است، می‌توان ضعف کارایی داخلی آموزشی دانشگاه‌ها را در این خصوص تأیید کرد. مضافاً اینکه کارایی خارجی نارضایتبخش نظام دانشگاه‌ها کشور که عمدتاً تعداد عظیم دانش‌آموختگان دانشگاهی بیکار تجسم می‌یابد، شاهد دیگری است که عدم دستیابی نظام آموزش عالی کشور را به اهداف آموزشی و پژوهشی تأیید می‌کند. در این تکامل منظور دانشگاه‌های نسل سوم، یا همان دانشگاه‌های کارآفرین محور یا فناور محور که مبتنی بر علوم فنی- مهندسی بوده مطرح می‌باشد. به عبارتی تجاری‌سازی در فناوری‌های سخت اتفاق افتاده است، اما چالش اصلی عدم توجه به فرهنگ بومی و ملی جامعه و فناوری‌های نرم می‌باشد. لذا آنچه مورد غفلت واقع شده و به عنوان دغدغه ذهنی محقق نیز بودهمسئله علوم انسانی و فناوری‌های نرم می‌باشد که تولیدکننده ایده و تکمیل‌کننده دانشگاه نسل سومند که از آن به عنوان دانشگاه‌های نسل چهارم یاد می‌شود (لوکویس 2015). دانشگاه‌ها به رغم توجه مشترک به کارآفرینی و فناور بودن و حرکت به سمت دانشگاه نسل چهارم در بالا

اندو از یکسو نیاز دارند که به سرعت این عقب ماندگی در مسئولیت‌ها را جبران نموده و دانشگاهیان را با مفاهیم جدید آشنا نموده و نهادهای لازم را برای شکل گیری آن ساماندهی نمایند و از سوی دیگر نیاز دارند که از ورود بدون برنامه به پیاده سازی و اجرای این مفاهیم نیز پرهیز نموده و نقش خود را براساس شرایط محیطی تعریف کنند. نقشی که قرار است در آینده خود تعیین کننده مسیر توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور در منطقه و جهان باشد. در دانشگاه‌های نسل چهارم، دانشگاه‌ها از نگاه سنتی ارائه دانش آکادمیک فاصله گرفتند و به تأمین نیاز جوامع روی آوردند. دانشگاه‌های نسل چهارم شروع به توسعه جغرافیایی و موضوعی کرده و در کشورهای مختلف شعبه ایجاد کرده و با جذب تخصص‌های مختلف، حوزه‌های علمی بیشتری را به فهرست خدمات آموزشی و پژوهشی و کارآفرینی خود افزودند.

اما مشکل عمده دانشگاه‌های کشور در این مسیر عدم ارتباطات کافی در درون دانشگاه‌ها و عدم همکاری‌های منطقه‌ای است. در دانشگاه‌های نسل چهارم به دلیل اینکه اعضای هیئت علمی از سطح بالای دانش، بلوغ فکری، درک، نیازهای اجتماعی و مسئولیت پذیری و خودبایی بهتر در میان قشرهای جامعه برخوردارند، شایسته است که در تصمیم گیری‌ها، مشارکت کنند ضمن آن که تأثیر آنها بر کیفیت آموزش و پژوهشی از نقش کلیدی و محوری در برنامه‌های دانشگاهی حکایت دارد (مهرعلیزاده 1384). بوکر (2012) معتقد است که آموزش و پژوهش عمدتاً می‌بایست در جهت تلاش در افزایش خلاقیت و ارزش آفرینی باشد و همچنین ترویج پژوهش‌های کاربردی در میان اساتید و دانشجویان صورت گیرد (واعظی و قورچیان 1395). اما توجه دانشگاهیان (مدیران و اعضای هیأت علمی) دانشگاه‌ها به طور عمده برای امتیازات و ترفیع و ارتقای

بردن کیفیت آموزشی و پژوهشی، موفق عمل نکرده‌اند. محیط پیرامون دانشگاه‌ها، پویاتر از قبل شده و این امر باعث شده تا دانشگاه‌ها در پی یافتن پاسخهایی مناسب برای مواجهه با این پویایی‌ها باشند. برای موفقیت و حتی بقا در چنین محیطی، ضروری است دانشگاه‌ها به سمت انعطاف پذیری، پویایی و تحول حرکت نموده و از سکون پرهیز کرده و برای دانشگاه‌های نسل چهارم به عنوان یک نظام اجتماعی باز توجه به کیفیت آموزشی و پژوهشی برای بقا و دوام در این شرایط پیچیده و متحول محیط بسیار حائز اهمیت است. کیفیت آموزشی و پژوهشی از جمله دغدغه‌های اصلی دانشگاه‌های نسل چهارم در اغلب کشورهای توسعه یافته جهان است. بررسی‌ها نشان می‌دهد دانشگاه‌ها به عنوان سازمان‌هایی که نقش اساسی در رشد و توسعه علمی، فرهنگی و تربیت نیروی انسانی متخصص دارند باید هم گام با تحولات علمی، آموزشی و متناسب با نیازها و مقیاس‌های ملی و جهانی، فرایند کیفیت آموزشی و پژوهشی خود را به طور مستمر بهبود بخشند. حال محقق با توجه به این محیط پویا دانشگاه‌ها و اهمیت و ضرورت کیفیت آموزشی و پژوهشی که می‌بایست همگام با این محیط پویا دائماً تغییر کند و اینکه کیفیت در آموزش و پژوهش به عامل رقابت و برتری دانشگاه‌های نسل چهارم تبدیل شده است، در پی شناسایی مدل نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی است.

روش کار

باتوجه به هدف پژوهش حاضر که طراحی مدل نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی بود، طرح تحقیق نیز از نوع طرح تحقیق کیفی با روش نظریه زمینه‌ای است. جامعه آماری تحقیق در بخش

کیفی، اساتید با سابقه کاری بیش از 20 سال رشته مدیریت آموزشی و علوم تربیتی مراکز آموزش عالی استان مازندران انتخاب شدند و مورد مصاحبه عمیق قرار گرفتند. این انتخاب و انجام مصاحبه، تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و پس از آن متوقف شد. خصوصیات مورد نظر برای خبره بودن افراد، شامل موارد اشراف به رویکرد دانشگاه تعالی‌گرا، اشراف به مبحث روش‌های آموزش و اشراف به مبحث کیفیت آموزشی و پژوهشی بود. به منظور نمونه‌گیری در این بخش با توجه به اهمیت موضوع پژوهش تلاش گردید؛ طیفی از آگاهان کلیدی در زمینه مدل نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی انتخاب شوند که با توجه به حاکمیت رویکرد کیفی از یکی از روش نمونه‌گیری "حاوی اطلاعات غنی" استفاده شد. به عبارت دیگر، از نمونه‌گیری نظری استفاده شد. منظور از نمونه‌گیری نظری نوعی نمونه‌گیری هدفمند بوده که تمرکز آن بر تدوین نظریه است. در نهایت؛ 15 نفر انتخاب شدند. در این پژوهش از نظریه بنیاد هم به عنوان یک روش تحقیق و هم به عنوان یک روش تجزیه و تحلیل استفاده می‌شود. زیرا به دلیل فقدان یک چارچوب نظری منسجم و قوی در خصوص «نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی»، محقق از آن به عنوان یک روش تحقیق و سپس به دلیل استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختارمند مبتنی بر تئوری داده بنیاد، به عنوان یک روش تجزیه و تحلیل بهره خواهد برد. در نظریه داده بنیاد، روش تحلیل اینگونه است که هر قسمت از داده‌ها، بلافاصله بعد از گردآوری آن قسمت (به طور موازی) مورد تحلیل قرار می‌گیرد. سپس محقق رهنمودهایی را از تحلیل داده‌های اولیه، برای دسترسی به داده‌های بعدی دریافت می‌کند. نرم افزار مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل

با انجام پالایش و عمل کاهش، این مؤلفه‌ها در قالب مقوله‌های فرعی سازمان‌دهی و با بررسی مستمر نام‌گذاری شدند. به‌منظور اطمینان از سازمان‌دهی مناسب هر یک از مفاهیم و مقولات، مجدداً رونوشت مصاحبه‌ها واریسی شد؛ و با مرور این مقوله‌ها به‌منظور رسیدن به اشباع منطقی برای مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی صورت گرفت. کدگذاری باز و محوری، زمانی متوقف گردید که یک طبقه‌بندی معنادار پس از چندین بررسی درباره رونوشت مصاحبه‌ها حاصل شد. به‌طور کلی از تحلیل داده‌های کیفی پژوهش در مرحله کدگذاری 121، کد مفهومی اولیه حاصل شد. پس از بررسی و مطابقت این کدها و حذف کدهای تکراری، کدهای مشترک احصا گردید. یافته‌های بخش کیفی در قالب یافته‌های حاصل از نتایج کدگذاری با رویکرد تحلیل مضمون و مفاهیم از داده‌هاست. ابتدایی‌ترین کار در این مرحله کدگذاری باز است. بر این اساس مفاهیم مشترک از واحدهای ضبط احصا شد و کدهای مشترک شمارش شد. جدول 1 فراوانی درصد پاسخ‌دهندگان خبرگان در مصاحبه‌ها به مهم‌ترین مقوله‌ای حاصل از کدگذاری باز در می‌پردازد.

داده‌ها، نرم افزار نرم افزار مکس.کیو.دی.ای با نام «MAXqda2018» می‌باشد. مصاحبه‌های نیمه- ساختار یافته این پژوهش با هماهنگی و همکاری صادقانه اساتید و خبرگان محترم اجرا شد. این مصاحبه‌ها با تعیین وقت قبلی بوده و خبرگان انتخابی با میل و رغبت در پژوهش شرکت داشتند.

یافته‌ها

در بخش کیفی پژوهش، محور اصلی سؤالات پژوهش مربوط به کاوش و اکتشاف عوامل متأثر در خصوص ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مربوط به نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی به عنوان اصلی مفهوم اصلی بود. برای نیل به این موضوع، در مرحله اول، مقوله‌های اصلی و مؤلفه‌های فرعی بر اساس کدگذاری باز و محوری داده‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق و اکتشافی با خبرگان کلیدی و انجام پالایش کدهای مفهومی ارائه می‌گردد. بر این اساس برای انجام کدگذاری باز و محوری در مرحله اول، داده‌ها در سطح جمله و عبارت برای هر یک از مصاحبه‌ها مورد بررسی قرار گرفته و کدهای مفهومی از رونوشت مصاحبه‌ها استخراج شدند. در مرحله بعدی

جدول 1. نتایج کدگذاری باز و شماره کد مصاحبه‌شونده به هر یک از عوامل از نظر خبرگان

Table 1. Open coding results and code number of the interviewee to each of the factors from the experts' point of view

مصادیق	شماره کد	مقوله‌های اصلی
به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های آینده بر توسعه فضایی برای ثبت و ضبط و انتشار ایده‌های نو در علوم و دانش‌های گوناگون تأکید داشته باشند	1	توسعه فضایی جهت ثبت و ضبط و انتشار ایده‌های نو
از آموزش دانشگاهی انتظار یادگیری فعال و مشارکتی نسل‌های جدید دانی می‌رود. اینکه دانشگاه صرفاً نیروی متخصص برای دولت یا برای بازار تربیت کند کافی نیست.	1	ارتقای یادگیری تک حلقه‌ای به چندحلقه‌ای و چگونه آموختن
وجود علاقه‌مندی و انگیزه اساتید و دانشجویان از مهمترین عوامل زمینه‌ای مؤثر بر ایفای نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) بر کیفیت آموزشی و پژوهشی می‌باشد.	2	وجود علاقه‌مندی و انگیزه اساتید
در صورت‌بندی مرسوم، استاد بخش‌کننده و توزیع‌کننده دانش است اما در دانشگاه نسل چهارم، تسهیل‌گر میدان تجربه‌های یادگیری و تفکر و بازآفرینی دانش است.	2	نقش تسهیل‌گر میدان تجربه‌های یادگیری استاد
دانشگاه نسل چهارم ساختاری خودتنظیم و خود راهبردها را به جای دیگر تنظیم بودن دارد. دانشگاه نسل چهارم به استقلال آکادمیک و اداری جمعیت انسانی یا ترکیبی از ذی‌نفعان درونی و بیرونی می‌انداشد.	3	ساختاری خودتنظیم و خود راهبردها به جای دیگر تنظیم بودن

مسئولیت مدیریت کیفیت فراگیر	3	بدون تعهد مدیران ارشد و همه مدیران اجرایی، اتفاقی نخواهد افتاد یا اگر اتفاق افتاد، دوام پیدا نخواهد کرد. مدیران باید شخصاً مسئولیت مدیریت کیفیت فراگیر را به عهده بگیرند.
ایجاد تیم‌های تحقیقاتی	4	ایجاد تیم‌های تحقیقاتی و کار تیمی. تیم‌سازی و کار تیمی در دانشگاه به ترسیم شفاف چشم‌انداز و اهداف مشترک کمک می‌کند و با ایجاد روحیه اعتماد میان منابع انسانی، حس تعهد و مسئولیت‌پذیری‌شان را برمی‌انگیزد.
پرهیز از تراکم مطالب	5	برای اجرای روش فعال محتوای برنامه درسی به جای وسعت باید عمق داشته باشد. پس باید از تراکم مطالب در محتوای آموزشی پرهیز و بر چالش برانگیز بودن محتوا تاکید کرد
موقعیت اجتماعی ر مراکز علمی	5	یکی نتایجی که می‌توان در صورت به‌کارگیری اقدامات تسهیل‌کننده روند ایفای نقش دانشگاه نسل چهارم بر کیفیت آموزشی و پژوهشی انتظار داشت این است که موقعیت اجتماعی و حرفه‌ای برتر کادر آموزشی مراکز علمی سبب کیفیت آموزشی بالاتر در دانشگاه‌ها می‌گردد.
شکل دادن آگاهانه	6	دانشگاه نسل چهارم در این اندیشه می‌باشد که نباید یک‌سره با روندهای جهانی و محیطی سازگاری کند بلکه جایی لازم است بایستد و درنگ علمی بکند و با تحقیقات و آموزش‌های خود بگوید که این جا مخاطراتی در کمین است.
برقراری موازنه	6	دانشگاه‌های نسل چهارم می‌بایست توجه بیشتری به پژوهش‌های کاربردی داشته باشند هرچند فعالیت‌های پایه‌ای پژوهش‌های بنیادی، از اهمیت بالایی برخوردار است و جایگاه آن در پژوهش‌های دانشگاهی باید همچنان حفظ شود.
پیشبرد ایده‌های جدید و ارتقای دانش پایدار	7	یکی از مأموریت‌های دانشگاه‌های نسل چهارم پیشبرد ایده‌های جدید و ارتقای دانش پایدار می‌باشد و بدین طریق منجر به ایفای نقش دانشگاه نسل چهارم بر کیفیت آموزشی و پژوهشی دانشگاه می‌شوند.
بازآموزی مدیران و کارکنان	8	کارکنان باید علاوه بر نحوه استفاده از ابزار، روش‌ها و کنترل کیفیت، در زمینه کار تیمی و فلسفه مدیریت کیفیت جامع آموزش داده شوند.
توجه به تأثیر اجتماعی دانشگاه در توسعه پایدار منطقه‌ای و محلی	9	دانشگاه نسل چهارم به توسعه پایدار محلی و منطقه‌ای کمک علمی می‌کند و نوعی "جهانی شدن در خانه" را نیز تسهیل می‌کند. به تحرک جهانی دانشجوی و استاد رونق می‌بخشد، برنامه درسی خود را معطوف به حرفه‌ها، مسئله‌ها و چالش‌های بشری و اجتماعی و منطقه‌ای و محلی می‌کند.
دستیابی به هدف یا مطابقت با استانداردهای پذیرفته شده عمومی	9	کیفیت آموزش، دستیابی به هدف یا مطابقت با استانداردهایی که به صورت عمومی پذیرفته شده یا یک هیأت تضمین کیفیت یا اعتبارسنجی آن را تعیین کرده تعریف می‌گردد.
ایجاد محیط	10	دانشگاه‌های نسل چهارم در تلاشند تا محیطی آکادمیک را ایجاد نمایند که در آن دانشجویان و دانشمندان برجسته از سراسر جهان، به طور مستمر در محیطی چالش برانگیز و الهام‌بخش، به بهترین وجه ممکن به فعالیت بپردازند.
مستندسازی دستاوردهای علمی دانش پژوهان مدیریت دانش جامع	10	مستندسازی دستاوردهای علمی دانش پژوهان و مدیریت دانش جامع به مفهوم گسترده از جمله اقداماتی است که منجر به تسهیل روند ایفای نقش دانشگاه دانشگاه نسل چهارم بر کیفیت آموزشی و پژوهشی دانشگاه آزاد استان مازندران می‌گردند.
کیفیت فراگیران	11	بهبود و ارتقای کیفیت آموزشی نیازمند یک ساز و کار مناسب است.
جهت‌گیری‌های متحرک، منعطف،	12	هدف‌های دانشگاهی لازم است بنا بر سرشت ساختی-کارکردی دانشگاه امروز و فردا جهت‌گیری‌های متحرک، منعطف، قابل بحث، باز، ویراست‌پذیر باشد.
همکاری بین دانشگاه و مراکز پژوهشی	12	همکاری بین دانشگاه و مراکز پژوهشی و مؤسسات و صنایع نه تنها می‌تواند سرمایه اجتماعی را تقویت نماید، بلکه ایده‌های علمی جدید را نیز می‌تواند مبادله نماید.
پیشروی با روند و سرعت تغییرات و تبدیل فرصت از ترندها و نوسانات	13	سازمان‌های امروزی نمی‌توانند روند و سرعت تغییرات را متوقف نمایند، بلکه تنها می‌توانند ترندها، نوسانات و بی‌ثباتی‌ها را تبدیل به فرصتهایی جهت آموختن، تطابق و همخوانی مطلوب نمایند. دانشگاه‌هایی موفقیت بیشتری کسب خواهند نمود.
استفاده از تکنولوژی نوین جهت تعامل بین دانشجو و استاد	13	امروزه تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات بخش مهمی از دانشگاه‌ها است. تکنولوژی‌های نوین می‌توانند نقش مهمی را در مهارت، دانش و انگیزش فراگیران، ایفا کنند.
همبستگی بالا از لحاظ وسعت،	14	سازماندهی محتوای آموزشی هم از لحاظ وسعت، وحدت و یکپارچگی، نو بودن و برانگیختگی و توان درک فراگیران باید همبستگی بالایی داشته باشد.
کیفیت مدرس	14	کیفیت مدرس شامل میزان تحصیلات و آموزشی که دریافت داشته، میزان مسئولیت و تعهد او، میزان تجربه تدریس و حقوق و دستمزدی که دریافت می‌کند.
خدمت به جامعه از طریق پیگیری آموزش	15	یکی از مأموریت‌های دانشگاه‌های نسل چهارم خدمت به جامعه از طریق پیگیری آموزش، یادگیری و پژوهش در بالاترین سطح تعالی بین‌المللی می‌باشد.

تعیین اولویت‌های پژوهشی	15	دانشگاه‌های نسل چهارم دارای سه رکن مدیریت پژوهش، محقق و ابزار پژوهشی می‌باشند
-------------------------	----	---

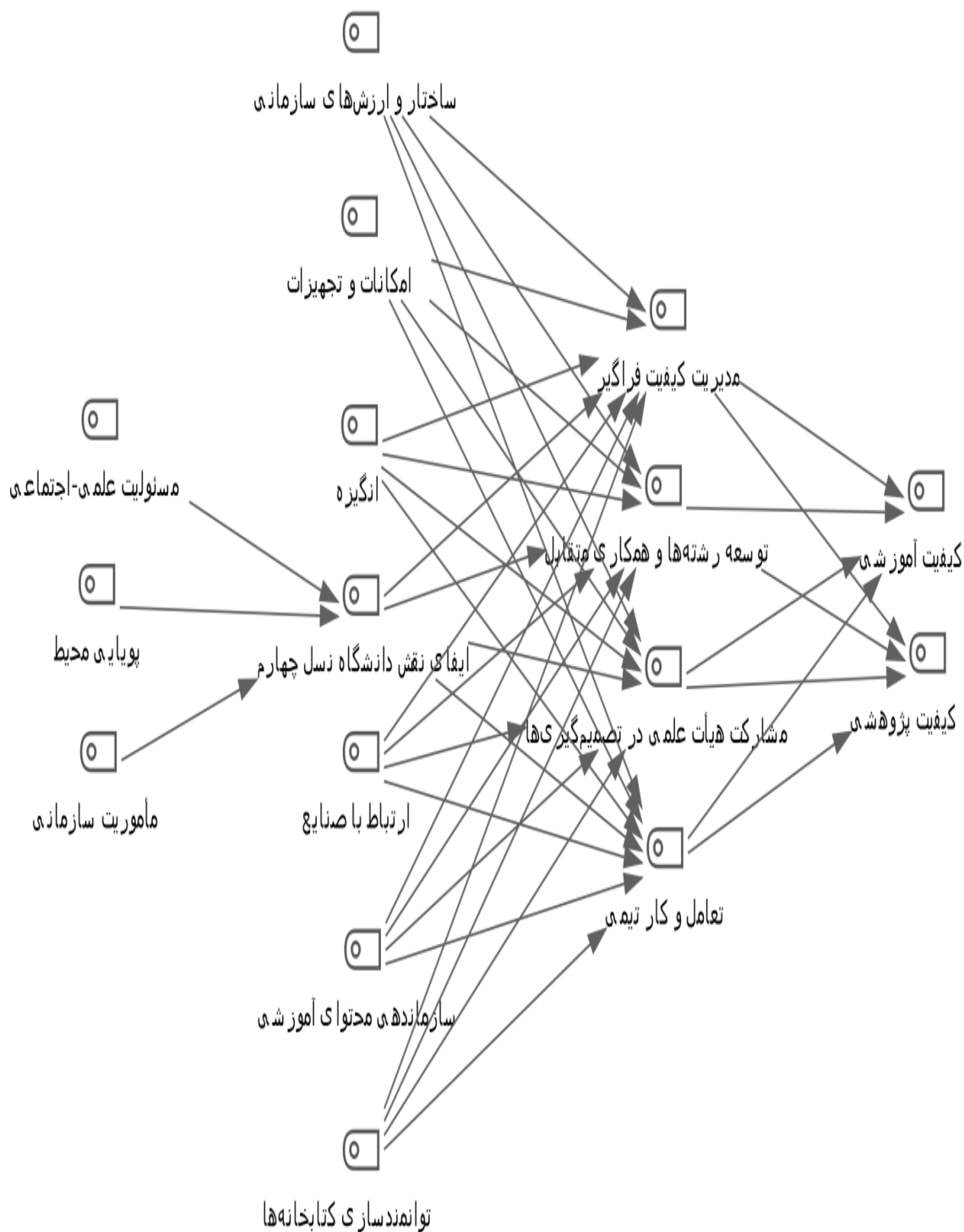
جدول 2. مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدل

Table 2. Components and indicators of the model

مؤلفه (کدگذاری محوری)	شاخص (کدگذاری باز)
مأموریت سازمانی	نیاز به پیوند دادن آزادی علمی به مسئولیت علمی
	خدمت به جامعه از طریق پیگیری آموزش، یادگیری و پژوهش در بالاترین سطح تعالی بین‌المللی
	پاسخ‌گویی اجتماعی دانشگاهیان به متن جامعه و به نهادهای شهری و حوزه عمومی در سطوح محلی
ساختار و ارزش‌های سازمانی	ایجاد محیط آکادمیک جهت فعالیت مستمر دانشجویان و دانشمندان بر جسته از سراسر جهان
	ساختارهای منعطف و افقی جهت تعامل با فضای درون و بیرون
	تمرکز دایمی از معرفت به جای تمرکزگرایی معرفتی و پذیرش و سهیم شدن در کثرت آفریننده و گسترده نخبه‌ترین معانی و دانش افق گشا به کل جامعه
امکانات و تجهیزات	برگزاری دوره‌های آموزشی تحقیقات تکمیلی و کاربردی در دانشگاه
	وجود مؤسسات تحقیقاتی متعدد
انگیزه	استفاده از تکنولوژی نوین جهت تعامل بین دانشجو و استاد و تعامل و درگیری دانشجو با محتوا
	برانگیختن افراد با تقویت منابع درونی آنها مانند احساس شایستگی، حرمت، استقلال و خودشکوفایی
ایفای نقش دانشگاه نسل چهارم	وجود علاقه‌مندی مهارت‌آموزی در دانشجویان
	جهت‌گیری‌های متحرک، منعطف، قابل بحث، باز و ویراست‌پذیر اهداف دانشگاهی
	شکل دادن آگاهانه، محققانه، منتقدانه و فراکش‌گرا به محیط بسط سرمایه‌های فکری، ارتباطی و اجتماعی جامعه محلی و منطقه‌ای و ملی
ارتباط با صنایع	میزان همکاری اساتید، دانشجویان و دانشگاه با صنایع
	دعوت منظم از کارشناسان و متخصصان صنعت برای بررسی و ارزیابی کیفیت برنامه‌های درسی
سازماندهی محتوای آموزشی	طراحی دوره‌های آموزشی بر اساس نیازهای شغلی در صنایع
	یادگیری عمیقتر با فرصت تمرین و پرورش به طور دائم و به دفعات متعدد
	متناسب با سواد، درجات علمی و توان درک فراگیران
توانمندسازی کتابخانه‌ها	همبستگی بالا از لحاظ وسعت، وحدت و یکپارچگی، نو بودن و برانگیختگی
	دسترسی به تجهیزات به روز و اینترنت سرعت بالا در محوطه کتابخانه
مدیریت کیفیت فراگیر	مستندسازی رویه‌های انجام کار و خدمت‌رسانی و مدیریت دانش کتابخانه‌داری
	اجتناب از اصلاح و ترمیم با مداخلات مناسب مراحل اولیه آموزش
	توقف وابستگی به بازرسی‌های زیاد
توسعه رشته‌ها و همکاری متقابل	بازآموزی مدیران و کارکنان با توجه به روش‌های جدید مدیریت
	درگیری اندیشه و پژوهش فراگیر با ترکیب مهارت‌های فرارشته‌ای
مشارکت هیأت علمی در تصمیم‌گیری‌ها	استفاده متقابل از فضاهای آموزشی-پژوهشی طرفین
	سطح بالای دانش، بلوغ فکری، درک، نیازهای اجتماعی و مسئولیت‌پذیری
تعامل و کار تیمی	آزادی کافی جهت اجرای فعالیت‌ها با ایجاد تحول در رویکرد مشارکتی
	یافتن راه‌حل‌های خلاق و جدید برای مسائل پیچیده به صورت تیمی
کیفیت پژوهشی	زمینه ایجاد و بهره‌برداری از مهارت‌های چندگانه و اشاعه روحیه تعاون و همکاری
	طبقه‌بندی و قابل کاربرد ساختن نتایج پژوهش
	تعیین اولویت‌های پژوهشی، پذیرش و اجرای پژوهش مورد نیاز جامعه و سازمان‌ها
	افزایش حجم سرمایه‌گذاری پژوهشی برای حفظ موقعیت و برتری در صحنه‌های رقابت بین‌المللی

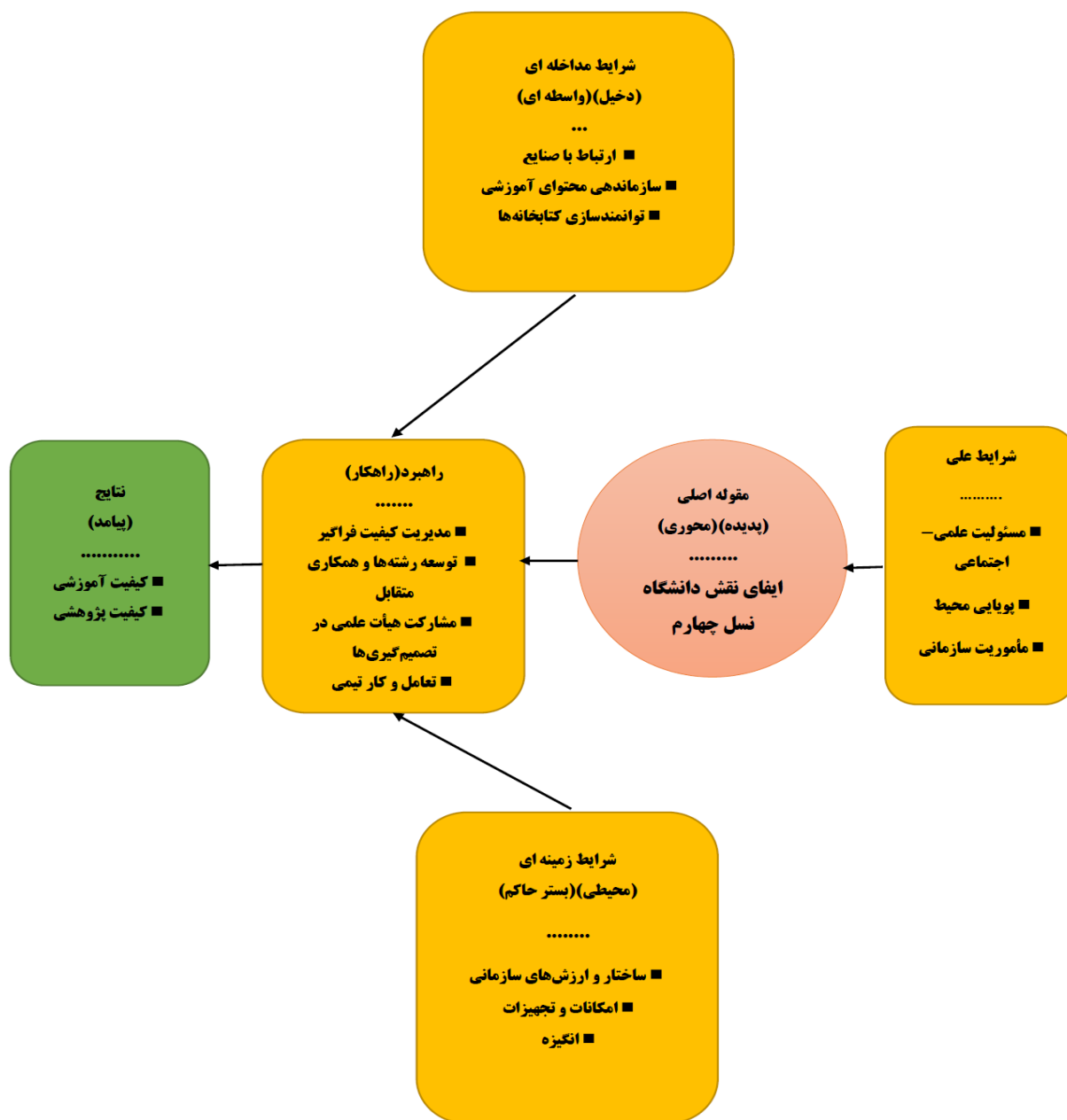
مدل نهایی حاصل از تحلیل کیفی در شکل‌های 1 و

2 نشان داده شده است.



شکل ۱. مدل پارادایمی حاصل از نظر خبرگان

Figure 1. Paradigm model obtained by experts



شکل 2. مدل نهایی پژوهش

Figure 2. The final research model

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، مدل‌سازی نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی بود. نتایج حاکی از آن بوده که مدل دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی دارای 15 بعد به شرح شرایط علی (1). مسئولیت

علمی-اجتماعی، 2. پویایی محیط، 3. مأموریت سازمانی، شرایط زمینه‌ای (4). ساختار و ارزش‌های سازمانی، 5. امکانات و تجهیزات، 6. انگیزه، شرایط مداخله‌ای (7). ارتباط با صنایع، 8. سازماندهی محتوای آموزشی، 9. توانمندسازی کتابخانه‌ها، راهبرد (10). مدیریت کیفیت فراگیر، 11. توسعه رشته‌ها و همکاری متقابل، 12. مشارکت هیأت علمی در تصمیم‌گیری‌ها،

آموزش عالی ایجاد می شوند، فرایند فعالیت در خروجی اقتصاد هر جامعه ای را پیدا می کنند. توسعه پایدار مستلزم کارکردهای هوشمندانه نظام و زیرنظام‌های آموزش عالی است (گودرزوند چگینی 1397). از آنجا که در دنیای امروز، دانشگاه یکی از نهادهای اصلی محسوب می‌شود، لذا بی‌توجهی به دانشگاه و رسالت‌های آن، می‌تواند تبعات زیان باری برای جامعه داشته باشد (تاتیلا 2012). جوامع نوین انباشته از مسائل و مشکلات پیچیده‌ای است که دانشگاه‌ها می‌توانند در رفع و پیشگیری آن میزان قابل توجه‌ای مؤثر باشند (پالمه 2012). از طرف دیگر در دهه‌های گذشته، مسئولیت دانشگاه بیشتر آموزشی بوده‌ها با رشد جوامع انسانی و به‌ویژه بعد از انقلاب صنعتی، هر روزه نیازها و خواسته‌های بشری افزو تر و مطالبات متنوع‌تر شده است. در خصوص قشر دانشجو که دارای جایگاه و ویژگی‌های خاص خود در سطح جامعه است، این مطالبات و نیازها پیچیده‌تر و حساس‌تر شده‌ها به دنبال آن انتظارات جامعه نیز از دانشگاه تغییر کرده و نقش تازه‌ای مطابق خواسته‌های جدید برای دانشگاه در کنار رسالت قبل (انتقال علم و دانش) در نظر گرفته شده است (فلاح 2012). هدف ایجاد شغل در آینده یکی از اصول اساسی کارکردهای دانشگاه هاست (دیویس 2014).

References

Bazargan Harandi A 2018. Introduction to Qualitative and Mixed Research Methods: Common Approaches in Behavioral Sciences, Publications: *Didar*, No. 208. [In Persian]

Danaeifard H, Eslami A 2011. Making the Theory of Organizational Indifference: Applying the Research Strategy of Data Foundation Theory in Practice, Tehran, Imam Sadeq University, First Edition. [In Persian]

13. تعامل و کار تیمی) و پیامد (14. کیفیت آموزشی و 15. کیفیت پژوهشی) بود.

آموزش عالی به عنوان مؤسسه و نهادی که وظیفه اجتماعی کردن را بر عهده دارد، در عرصه شناختی و روانی جویندگان علم را در فرایندی تعری فشه هدایت می‌کند و ویژگی‌هایی را در او پدید می‌آورد (فلفه 2014). دانشگاه دارای کارکردهای متعددی است که از آن جمله می‌توان به بازتولید، سازگاری و تولید اشاره کرد (شائومینگ و هوی شو 2014). درک نیازها و منافع ذینفعان آموزش عالی و تمرکز بر آن، تأکید بر تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز جامعه، تربیت شهروندان فرهیخته در قالب کارکردهای دانشگاه قابل توجیهند (ماپولانگا 2013). پایه‌ها و بنیان‌های کارکردی دانشگاهی در فرایند جامعه پذیری نضج یافته و مستحکم می‌شود. نهادینه شدن هنجارها، ارزش‌ها و اخلاق حرفه‌ای از مبانی ساخت آموزش عالی به شمار می‌آید (گودرزوند چگینی 1397). دانشگاه از طریق تأثیرگذاری مستقیم بر جریان تولید، سازگاری و بازتولید نظام‌های اجتماعی و سازوکارهای بازار، نقش بسیار مهمی در پیشرفت یا رکود یک جامعه ایفا می‌کند (تانگ 2013). به‌کارگیری الگویی در توسعه تحصیلات تکمیلی که تمامی این کارکردها را به طور متوازن پوشش دهد، می‌تواند دسترسی به اهداف کلان اجتماعی را ممکن سازد (هندریکس و سوسا 2013).

بی‌توجهی به کارکردهای دانشگاه ممکن است به پیامدهای نوظهوری منجر شود که راهبردهای توسعه تحصیلات تکمیلی را با خطر بیهودگی مواجه سازد (کونت و جانسون 2013).

عمده‌ترین هدف سازمانی دانشگاه‌ها، ارتقای امور آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌هاست (میکس 2013). در این راستا خلاقیت و کارآفرینی دانشجویان بسیار مهم است (لیو 2012). درواقع، مؤسساتی که در راستای

- libraries, *Library Management*, Vol. 34, No. 6/7, Pp. 521 – 537.
- Liu Y 2012. Does entrepreneurial university really exist in China? A case from Huazhong University of Science and Technology, *Journal of Knowledge-based Innovation in China*, 4.
- Lukovics M, Bence Z 2015. New Functions of universities in century xxl Towards "Fourth Generation" universities, *Journal Transition studies Review*. Vol. 22, No. 2. Pp. 33-48.
- Mapulanga P 2013. Changing economic conditions for libraries: Fundraising performance in the University of Malawi libraries, *Bottom Line: Managing Library Finances*, Vol. 26, No. 2, Pp. 59 – 69.
- Mehdi R 2015. The place of training in third generation universities, *Journal of Training. Winter*, Vol. 4, No. 14, Pp. 114-102. [In Persian]
- Mehdi R, Shafiee M 2017. Role-building and capacity building of fourth generation universities for local and regional development, *Industry and University Quarterly*. Vol. 10, No. 53, Pp. 1-22. [In Persian]
- Mehr Alizadeh Y, Sepasi H, Omidian F 2005. Investigating the Relationship between University Organizational Climate and Faculty Members' Participation in Academic Decision Making, *Journal of Research and Planning in Higher Education*, Spring and Summer, Vol. 11, No. 1, 1-36. [In Persian]
- Meredith G, Walter B, Joyce G 2014. Quantitative and Qualitative Research Methods in Educational Sciences and Psychology, Vol. I, (Translated by Ahmad Reza Nasr, Hamid Reza Orizi, Mahmoud Abolghasemi). [In Persian]
- Mix V L 2013. Library and university governance: Partners in student success, Danaeifard H, Emami S M 2007. Qualitative Research Strategies: A Reflection on Data Foundation Theorizing. *Management Thought*, Vol. 1, No. 2, pp. 69-97. [In Persian]
- Davis G 2014. The university plan 2011-2014, the Melbourne vision: Growing Esteem, Pp. 1-21.
- Flick Oveh 2018. Introduction to Qualitative Research, Translator: Hadi Jalili, November 1997, Publications: *Nashr-e Ney*, Pp. 504. [In Persian]
- Fallah F 2012. Students' attitudes about socio-cultural functions of the universities, *Journal of Social Sciences*, Vol. 3, No. 1, Pp. 73-90. [In Persian]
- Goodarzvand Chegini M 2018. The Fourth Generation University Approach to Work and Practice (Case Study: Cambridge, Stanford, and Harvard Universities). *Iranian Engineering Education Quarterly*. Vol. 20, No. 78, Pp. 1-16. [In Persian]
- Haghooyan Z, Zarei Matin H, Jandaghi Gh, Rahmati M H 2015. Understanding the process of formation of vitality using data theory, *Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies. Summer*. Vol. 4, No. 13, Pp. 119-141. [In Persian]
- Hendriks Paul H J, and Sousa Célio A A 2013. Practices of management knowing in university research management, *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 26, No. 3, Pp. 611 – 62.
- Khazani N 2013. The ethical atmosphere of a real and ideal organization from the perspective of nurses in teaching hospitals of Ahvaz University of Medical Sciences, *Iranian Journal of Medical Ethics and History*. Vol. 6, No. 2. Pp. 110-91. [In Persian]
- Kont K R, Jantson S 2013. Library employees' attitudes towards the measurement and appraisal of their work performance: Study in Estonian University

- Shaoming L, Hui-shu Z 2014. A comparative study of education for sustainable development in one British university and one Chinese university, *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 15, No. 1, Pp. 48 – 62.
- Strauss A, Corbin J 2011. Principles of Qualitative Research Methodology: Basic Theory, Procedures and Methods, translated by Buick Mohammadi, Tehran, Institute of Humanities and Cultural Studies, Third Edition. [In Persian]
- Tang K 2013. Quality assurance improvements in Australian university libraries, *Performance Measurement and Metrics*, Vol. 4, No. 1, Pp. 36 - 44.
- Taatila V, Down S 2012. Measuring entrepreneurial orientation of university students, *Education+ Training*, Vol. 54, No. 8/9, Pp. 744 – 760.
- Vaezi H, Ghorchian N A 2016. Policy Analysis in the New Generation of Universities An Effective Model for Higher Education in Iran, *National Congress of Higher Education of Iran*. [In Persian]
- Reference Services Review*, Vol. 41, No. 2, Pp. 253-265.
- Nazari Shadkam F, Ghorbani A, Karimi F, Sadeghi T 2015. Identifying the factors affecting the quality of educational programs and its impact on the professional competencies of nurses. *Research in medical education*. Vol. 7, No. 1, Pp. 45-53. [In Persian]
- Pakseresht M J, Kiamanesh A, Bagheri Kh, Khair M, Shahni Yilagh M, Khosravi Z 2015. ninth edition, Tehran: Samat Publishing, (Published in the original language: 1996). [In Persian]
- Palme U 2012. Good examples of education for sustainable development at chalmers: achievements and limitations, paper presented at engineering education in sustainable development, Go'teborg, Pp. 19-22.
- Pourezat A A, Fathi F, Qasemi Nejad F 2016. Illustration of transcendental and knowledge-based libraries along the development of new generations of universities, *library research and academic information*. Vol. 51, No. 4, Pp. 37-13. [In Persian]

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال یازدهم، شماره 4، زمستان 99

طراحی مدل نقش دانشگاه نسل چهارم در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی

مینا احمدیان چاشمی: دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران.
کیومرث نیازآذری*: عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران.
محمد صالحی: عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران.

چکیده: دانشگاه‌های نسل چهارم ضمن بررسی روندهای جاری و آتی جسمانی و تشخیص نقاط قوت و ضعف، دانشگاه را به سمت و سویی رهنمون کرده که بتواند جایگاه مناسب خود را در عرصه جهانی به دست آورد. هدف از پژوهش حاضر، مدل‌سازی نقش دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی بوده، طرح تحقیق نیز از نوع کیفی با روش نظریه زمینه‌ای است. با استفاده از روش نمونه‌گیری "حاوی اطلاعات غنی" با 15 نفر از اساتید با سابقه کاری بیش از 20 سال در رشته مدیریت آموزشی و علوم تربیتی مراکز آموزش عالی استان مازندران، مصاحبه عمیق انجام گرفت. نتایج حاکی از آن بود که مدل دانشگاه تعالی‌گرا (دانشگاه نسل چهارم) در جهت ارتقای کیفیت آموزشی و پژوهشی دارای 15 بُعد به شرح شرایط علی (1). مسئولیت علمی-اجتماعی، 2. پویایی محیط، 3. مأموریت سازمانی، شرایط زمینه‌ای (4. ساختار و ارزش‌های سازمانی، 5. امکانات و تجهیزات، 6. انگیزه، شرایط مداخله‌ای (7. ارتباط با صنایع، 8. سازماندهی محتوای آموزشی، 9. توانمندسازی کتابخانه‌ها)، راهبرد (10. مدیریت کیفیت فراگیر، 11. توسعه رشته‌ها و همکاری متقابل، 12. مشارکت هیأت علمی در تصمیم‌گیری‌ها، 13. تعامل و کار تیمی) و پیامد (14. کیفیت آموزشی و 15. کیفیت پژوهشی) بود. با توجه به رسالت فرهنگی دانشگاه‌ها در آماده‌سازی دانشجویان برای رویارویی با واقعیت‌های جامعه و ضرورت درون‌زایی و توسعه ارتباطات تعاملی با نظام اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، حرکت آموزش عالی به سمت دانشگاه‌های نسل چهارم در جهت ارتقای کیفی پژوهش و آموزش، بسیار مهم و ضروری به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: دانشگاه نسل چهارم، کیفیت آموزشی و پژوهشی، آموزش عالی.

***نویسنده مسؤل:** عضو هیئت علمی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران.

Email: K.niazazari@gmail.com